

גבולות היחידה: פרק ד'

נושא היחידה: מלחמת דבורה וברק

מספר שיעורים: 2

כתבה: חן ספיר.

כללי:

עם ישראל משתעבד ליבין מלך חצור ולסיסרא שר צבאו. דבורה הנביאה נשלחת להושיע את ישראל. היא יוזמת קשר עם ברק כדי שהוא יארגן את המלחמה. ברק נענה. הוא מכיר בגדלותה הרוחנית של דבורה ולכן מבקש לצאת עימה למלחמה, ודבורה מחזקת אותו בכך שהי יסייע במלחמתם.

המלחמה נערכה בעמקים שלמרגלות התבור. הקב"ה 'המס' את סיסרא ומחנהו וכך יכול היה ברק להורגם בחרב. סיסרא עצמו נמלט צפונה ופוגע בדרכו באוהל יעל. יעל, ביוזמתה וחוכמתה, משקה את סיסרא בחלב, הוא נרדם והיא הורגת אותו עם יתד האוהל.

פתיחה: (זוהי פתיחת השיעור של המורה)

המורה יכנס לכיתה עם אגרת מגולגלת. באיגרת יהיה ציור של מפה המתאר מעקף של אזור הכנעני. (ניתן לראות דוגמא בקובץ המצורף) המורה יספר שהוא היה בטיול בצפון ובאחד המסלולים "מצא" את האיגרת הזו. המורה יראה את האיגרת לתלמידים ויבקש מהם לשער מה היא מתארת. מי צייר את המפה? ומדוע היה צריך אותה?

המטרה היא להמחיש לתלמידים את שלטונם של הכנענים, ובראשם יבין. בימיה של דבורה הכנענים הטילו אימה באזור הגליל והעמקים עד כדי כך שלא התאפשר מעבר של ישראלים באזורים אלו, כפי שמתארת דבורה בשירתה- "חָדְלוּ אֶרְחוֹת וְהִלְכִי נְתִיבוֹת יִלְכוּ אֶרְחוֹת עַקְלָלוֹת".

לימוד הפסוקים:

1. ניתן לפתוח את השיעור בחזרה למפה של הערים הנכריות שבני ישראל לא כבשו (ראה נספחים לפרק א') נשים לב לאזור העמקים (עמק יזרעאל, עמק זבולון ועמק בית שאן)- יש בו רצף גדול של ערים נוכריות. הכנענים שישבו שם היו בשליטת עם ישראל והעלו להם מס. כעת, נראה את התוצאה של השארת הגויים בארץ. כפי שכבר מלאך ה' הזהירם- "והיו לכם לציידים"
2. בשלב זה המורה יקרין על צד הלוח מפה, ויסביר שבפרקנו ניפגש עם מקומות ודמויות רבים. המורה יחלק תמונות של הדמויות לחלק מהתלמידים. כשנגיע בלימוד לאותה דמות התלמידים ידביקו אותה על המפה (לפירוט ההמחשה ראה בהמשך המערך, ב-'הצעות להמחשה').
3. **פסוקים א'- ג':** נסביר לתלמידים שאהוד מת, ובהעדר דמות מנחה ושופטת- העם חוזר לחטוא. ה' מוכרם בידי יבין מלך כנען אשר נמצא יחד עם שר צבאו סיסרא בחרושת גויים- עיר גדולה וחזקה¹. לצבא יבין יש כלי מלחמה חזקים ומשוכללים מאד- "רכב

¹ נכתב בפסוק "יבין מלך כנען אשר מלך בחצור". לפני שהושע כבש את חצור, יבין מלך שם. לאחר הכיבוש יבין העתיק את מקומו ל'חרושת הגויים'. (עפ"י פירוש רש"י)

ברזל", מעין הטנקים של ימינו.

4. **פסוקים ד'-ה'**: לפני שהמורה יקרא את הפסוקים, הוא יבקש מהתלמידים לכתוב/ להדגיש מה המידע שנמסר לנו על דבורה בפסוקים אלו:

- אישה נביאה
- "אשת לפידות"- נקרא את רש"י: שהיתה עושה פתילות למקדש. מצו"ד: אשת חיל, זריזה במעשיה כלפיד אש. –פירוש זה נותן לנו קווי אופי לדמותה של דבורה שישרתו אותנו להמשך הפרק, ועל כן מומלץ ללמדו בכיתה.
- שופטת, מקום השפיטה הוא תחת התומר. דבורה היתה צנועה ולכן יצאה לשפוט את האנשים בחוץ, מתחת לעץ התמר, ולא בביתה. דבורה מייצגת דמות שמצד אחד שופטת ועסוקה בעבודה ציבורית, ומאידך צנועה ולא מתבלטת במעשיה.
- היא גרה בין הרמה ובין בית אל בהר אפרים. **אחד התלמידים ישבץ את דמותה על המפה.**

דבורה מתייחדת בכך שהיא שופטת – נביאה. רוב השופטים שהיו לישראל לא היו נביאים, כי רוח ה' שרתה עליהם. במהלך השיעור נדגיש כי דבורה בגדלותה הרוחנית, יזמה והדריכה את כל מהלך המלחמה. היא לא היתה המצביאה בפועל, אבל היתה בה עוצמה רוחנית שנתנה עוז ואומץ בליבם של ברק ושאר הלוחמים.

5. **פסוקים ו'-ז'**: דו השיח בין דבורה לברק.

ניתן לעשות כאן המחזה שבה התלמידים ישתתפו.

על מנת שההמחזה תהיה מובנת ותבטא את הלך הרוח המלווה את הדמויות, נזכר ברקע:

העם סובל מחולשה גדולה, ומפחד גדול מפני הכנענים העדיפים והחזקים. זה הרקע לתחושותיו של ברק.

כעת, אישה נביאה מהר אפרים, קוראת לאדם משבט נפתלי ו'מפילה' עליו תפקיד: לגייס אנשים משבטים שונים, להנהיג אותם, ולצאת למלחמה, חסרת סיכוי במונחים אנושיים, כנגד אויב קשה ואכזר.

ההמחזה צריכה להדגיש את הלך הרוח והיחס בין הדמויות: כיצד אומרת דבורה את דבריה (כיצד נאמרים דברים מרוממים הבאים להטיל שליחות ולחזק את המועמד) מה תגובתו של ברק למשמע דברים אלו (טבעי כמו ללכת למכולת או שהוא מופתע? מה הוא מרגיש ביחס לזה? היסוס, חשש) ברק פונה אל דבורה, בעצם, בבקשה, בקשת חיזוק. הוא אינו מרגיש שהוא יכול למשימה. כיצד מדבר אדם שמפציר בבקשת סיוע כי הוא חש שהוא תלוי בנביאה? והיא חוזרת ומרוממת אותו. היא נוסכת בו בטחון. כיצד נראות פניו כעת?

"לך ומשכת בהר תבור"- המורה ישאל את התלמידים- באיזו מילה הייתם מחליפים את המילה "משכת"? קראת, אספת. אז מדוע משתמשים כאן דווקא במושג משיכה? נקרא את מצודת דוד-"משוך ליבות בני ישראל לפתותם לבוא עמך בהר תבור להילחם בסיסרא, כי מאד פחדו מחילו הרב". עם ישראל מפחדים! זוהי תקופה קשה, האויב כ"כ מאיים עד כדי כך שעם לא חושב בכלל על האפשרות להילחם! ומתוך השפל הזה קמה דבורה ומתוך נבואתה מחזקת את העם- "ומשכתי אליך... את סיסרא... ונתתיהו בידך!"

נסכם על הלוח:

משימתו של ברק- לגייס 10,000 לוחמים מבני נפתלי ומבני זבולון (למה דווקא הם? הם הכי קרובים לזירת ההתרחשות, כדאי להראות במפה), ולהביאם אל הר תבור. סיועו של ה' - ייתן בליבו של סיסרא להגיע לנחל קישון, כך תתחיל המלחמה עד לניצחונו של ברק, כהבטחת ה'.

תגובת ברק- מסכים לצאת למלחמה רק אם דבורה תבוא איתו. נשאל את התלמידים- *מה הדבר מעיד על ברק? ברק מלא חששות מאימת המלחמה, ונוקק לכוחה של דבורה ולרוחה שתהיה עמו בשעת הקרב.*

בשלב זה ניתן לפתוח דיון בו ישתתפו התלמידים- לעיתים אנשים אינם מבצעים את שליחותם מחשש שמא יכשלו. מה לדעתכם יכול לסייע להם לבצע את שליחותם? האם גם אתם חוויתם פעם משימה שחששתם לעשות? מה עזר לכם? נראה כי הידיעה והאמונה שה' עמנו מחזקת מאד. כשאדם יודע שהוא שליח של ה', יש לו יותר כח, כי הוא לא בא מצד הכוח הפרטי שלו אלא מצד השליחות של ה'.

תגובת דבורה- מסכימה ללכת איתו, אך אומרת לו שפאר המלחמה לא יהיה על שמו. שהרי דבורה באה איתו וגם סיסרא יומת ע"י אישה². איזו אישה וכיצד יומת? נשאר כהפתעה להמשך הסיפור.

- כאמור, המציאות בישראל קשה, אין גיבורי חיל ואנשי מלחמה. העם שפוף וחושש מקרב. במציאות זו בוחר ה' להנהיג העם דמות שנמצאת בה רוח זריזות ונחישות, ובאותו דור היו שתי נשים כאלו- דבורה הנביאה ויעל- שעליה נלמד בהמשך.

6. פסוקים י"ט- ט"ז: מהלך המלחמה.

ניתן להמשיך את ההמחזה- קריאתו של ברק לשבטים זבולון ונפתלי. התלמיד שייצג את ברק ימחזי כיצד ברק הולך "למשוד" את השבטים למלחמה. האם יאסוף שליחים? מה יאמר להם? באילו מילים יחזק את העם?

המורה יקרא את פס' י' וייתן לאחד התלמידים להעביר במפה את הסמלים של זבולון ונפתלי אל קדש ומשם אל הר תבור.

על פסוק י"א נדלג. (פסוק זה הוא פסוק מטרים. הוא מתאר כי חבר הקיני, לא ישב ביריחו יחד עם בני יתרו, אלא ישב בתוך הכנעני והיה ביחסי ידידות איתם. עובדה זאת מסבירה מדוע סיסרא ברח מהמלחמה אל יעל "אשת חבר הקיני". שכן היו ביניהם יחסים טובים).

המורה יקרא את פסוקים י"ב-י"ג. אחד התלמידים יעביר במפה את דמותו של סיסרא וצבאו אל נחל קישון.

פסוק י"ד- קריאתה של דבורה- "קום כי זה היום אשר נתן ה' את סיסרא בידך! הלא ה' יצא לפניך!" זוהי קריאה מאד עוצמתית. מלאה בכוח אמוני. לדבורה יש וודאות פנימית- ה' שלח את ברק למלחמה- אז ה' גם יביא אותו לניצחון. אפשר לתת לתלמידים להעתיק את הפסוק למחברת ולקשט את הפסוק או לקרוא אותה יחד בקול.

² יותר נכון שסיסרא יומת ביד יעל, מלכתחילה. שכן, סיסרא סמך על יעל וחשב שהיא "בצד שלו", כפי שכתוב בפסוק י"א שחבר הקיני עבר לגור באלון ליד קדש ולכן היה בשכנות טובה עם הכנעני.

פסוקים ט"ו-ט"ז - כעת ברק נאזר בעוז וגבורה. כוחה הרוחני של דבורה השפיע עליו והוא חדור בביטחון שה' יהיה עימו.

נחשוב יחד עם התלמידים: כיצד נראה צבאו של ברק? וכיצד לעומתו נראה צבאו של סיסרא? צבא סיסרא חמוש בכלי מלחמה המתקדמים ביותר. ואילו ברק וחילו יורדים מההר ברגליהם. נראה כי אין ספק שלסיסרא יש יותר סיכוי לנצח. אולם, למרות העליונות הצבאית ברק וחילו יוצאים נחושים לנצח במלחמה כדבר ה'! ברק וחילו מתחילים לרדת אל העמק - אל נחל קישון. ה' עשה נס וגרם למהומה במחנה סיסרא. אפשר לבאר מהומה בכך שנפל פחד על החיילים והם החלו לנוס. במנוסה זו הם מפריעים אחד לשני וכך נוצרת מהומה בה אנשים במקום להילחם באויב הם נלחמים זה בזה. (להסבר מפורט יותר על מהלך הקרב, ראה בהרחבות). המהומה עוזרת לברק ולצבאו להכות בחרב את כל מחנה סיסרא, עד שלא נשאר מהמחנה אפילו אחד.

בתיאור מהלך הקרב ניתן להיעזר **באיור שבנספחים**.

7. פסוקים י"ז-כ"ב:

סיסרא בורח לבדו. הוא בורח למקום קרוב ולא לכיוון הבריחה של כל שאר הצבא³. הדבר מעיד על שיפלותו. כאשר סיסרא מבין שהוא מפסיד בקרב הוא מנסה להציל את עצמו ומפקיר את שאר מחנהו. ניתן להראות מנגד את דמותו של ברק היוצא בראש הלוחמים ומוסר את נפשו יותר מכולם.

חשוב להדגיש לתלמידים, שבימי קדם ניצחון במלחמה ללא הריגת המנהיג אינו ניצחון שלם. יתכן שלו סיסרא יישאר חי הוא יצליח לגייס צבא מחדש. על כן, הכרעת המנהיג היא הכרעת המלחמה.

סיסרא בורח לאוהל של יעל אשת חבר הקיני מכיוון שלחבר בעלה היו קשרי ידידות עם יבין מלך חצור.

בשלב זה, ניתן לתת לתלמידים לקרוא בעצמם את פסוקים י"ח-כ"ב ולבקש מ- 3 תלמידים להציג את אשר קראו (הדמויות הן יעל, סיסרא וברק).

8. מלחמה זאת גרמה לכך שיבין נחלש מאד. ואלו עם ישראל הלכו וגברו עליו עד שהכניעוהו לחלוטין.

את השיעור נסיים בסבב תכונות שהתלמידים למדו מפרק זה. התלמידים יבחרו כרטיסייה המתארת את התכונה המשמעותית ביותר שלמדו מאחת הדמויות בפרק. ראה נספח ד'

הצעות להמחשה:

- איגרת מגולגלת - בקובץ המצורף יש ציור של מפה המתארת מעקף של הערים הכנעניות. יש להציג את המפה, כמפה מתקופת השופטים שצייר ישראלי שרצה להגיע לעיר יריחו, מהעיר רחוב שבצפון. מכיוון שהכנעני ישב בעמקים הוא לא יכל ללכת בדרך הישרה והצטרך לבצע מעקף דרך עבר הירדן המזרחי. מומלץ להדביק את המפה המצורפת על בריסטול קלף ולשרוף מהצדדים, כדי לקבל מראה ישן ואותנטי.
- מפה של הערים הנוכריות (בנספחים לפרק א') - כדי לראות את התוצאה להשאר הגויים

³ ראה רד"ק לפסוק י"ז.

- בארץ. עמ"י לא הורישו את הכנעני, וכעת הכנעני מתחזק ורוצה להילחם בהם.
- מפה המציינת את המקומות הנזכרים בפרק + כרטיסיות של דמויות: המחשה זו תלווה אותנו במשך הפרק כולו. התלמידים ישבצו את הדמויות על גבי המפה ויזיזו אותן על פי ההתרחשות בסיפור. המפה והדמויות בהמשך, נספח א'.
- דיון- מה יכול לעזור לנו להתגבר על חששות? כהצעה להפנמה של מצבו של ברק שנדרש לצאת למלחמה, על אף הפחד שמא יכשל.
- איור מהלך הקרב בנחל קישון- נספח ב'.
- תמונה של נחל קישון בחורף, כשהוא מלא מים- כדי להמחיש את מפלתם של צבא סיסרא שטבעו בנחל. נספח ג'.
- הצגה של התלמידים על סיסרא באוהל יעל- ניתן להביא לכיתה חפצים שהתלמידים יעזרו בהם להצגה- מטפחות, פטיש (פלסטיק), מקל שישמש כיתד, כד לחלב ועוד...
- כרטיסיות עם תכונות- לסיכום השיעור התלמידים יבחרו כרטיסייה המתארת את התכונה המשמעותית ביותר שלמדו מאחת הדמויות בפרק. נספח ד'

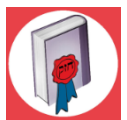
מסרים והפנמה:

- כוחו של מנהיג רוחני אשר יכול לחולל מהפך בעם. מהפך במורל, מהפך ביכולת הצבאית ומהפך רוחני.
- יוזמה ונחישות של דבורה ויעל שהובילו לניצחון.
- אמונה ביכולתו של הקב"ה לגרום לניצחונם של ישראל למרות חלישותם הצבאית.
- מסירות נפש של יעל למען הצלתו של עם ישראל.

סיכום –

המורה ידביק על הלוח כרטיסיות רבות עם תכונות (ניתן להדביק כמה כרטיסיות זהות בתוכן). התלמידים ייגשו ללוח ויבחרו את התכונה שלדעתם היתה הכי משמעותית בפרק. כל תלמיד יכתוב במחברתו כיצד תכונה זו מתקשרת לפרק ומדוע בחר דווקא בה. ניתן לתת לכמה מהתלמידים לשתף בבחירותיהם בפורום הכיתה.

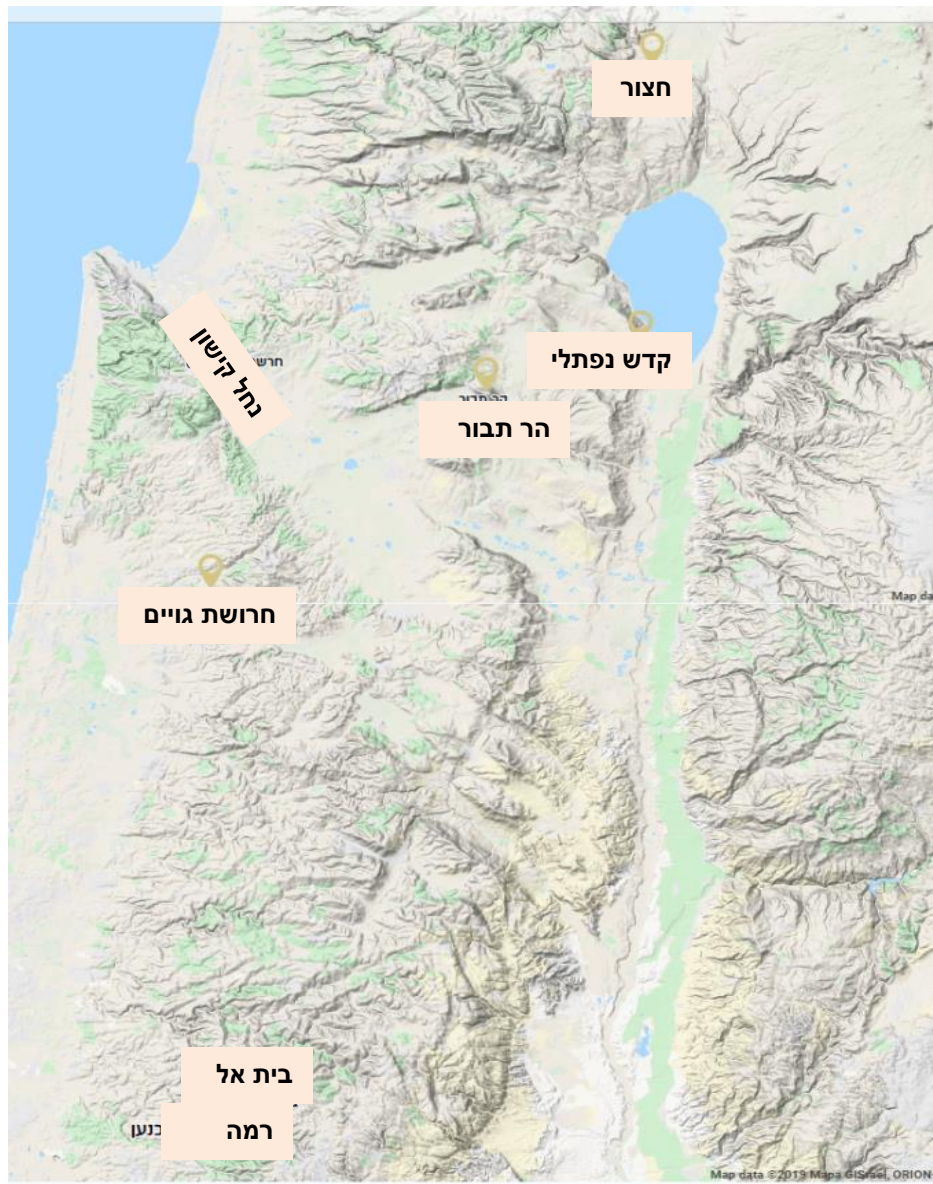
הרחבות:

מהלך הקרב (על פי פרשנים על שירת דבורה ומדרשים, וכן על פי יוסף בן מתתיהו): הקרב נערך בליל פסח. כלומר באביב. ולכן סיסרא לא תיאר לעצמו שירד גשם. אולם ה' הוריד גשם חזק. כתוצאה מהגשם החזק, גברו מי נחל קישון וכך מרכבות סיסרא טבעו בנחל. וכשביקשו לצאת מהנחל גלגלי המרכבות נשברו מכיוון שהאדמה היתה בוצית. ניתן להראות תמונה של נחל קישון בחורף כשהוא מלא מים.

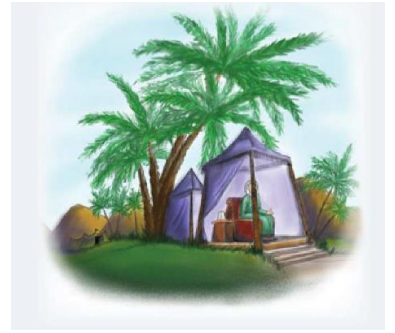

נספחים:

נספח א'-

דבורה

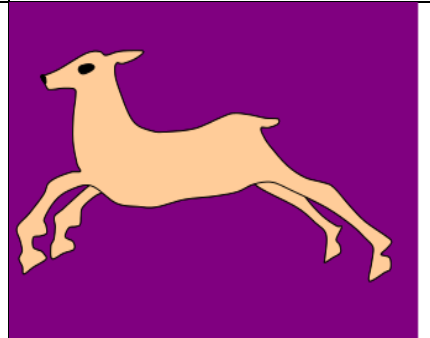
ברק

סיסרא

נפתלי

שבט נפתלי

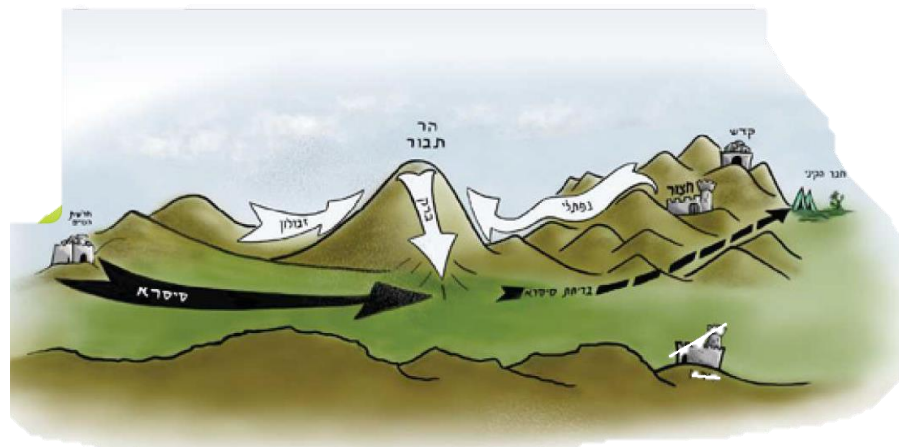
זבולון

אוהל יעל

נספח ב'-

התגברות	גבורה	מסירות נפש	זריזות
אהבת ישראל	עוצמה	אמונה בה'	אומץ
אחריות	כוח רצון	נחישות	יוזמה
מנהיגות	חוכמה	ענווה	צניעות